

O načrtu novega kazenskega zakonika.

(Predavanje dra. A. Ferjančiča na shodu društva „Pravnika“ dne 28. sept. 1889.)

Da po svojih močeh pripomorem našemu mlademu društvu dosežati smoter, ki ga zasleduje prirejajoč društvene shode, ponudil sem se predavati o načrtu novega kazenskega zakonika. To kodifikatorsko delo stoji danes v prvi vrsti razgovorov in zanima zaradi svojega velikega pomena po pravici avstrijske pravniške kroge.

Potreba, kazensko pravo na novo kodifikovati, priznana je obče. Avstrija se ravna le po vzgledu drugih kontinentalnih držav, katere so skoraj vse poslednja leta uredile svoje kazenske zakone na novo in prikladno novim razmeram življenja. Tudi za nas je ta potreba nujna. V veljavi stoječi kazenski zakon iz leta 1852. je v marsikaterem oziru zastarel in pomankljiv. Dokaz temu so mnoge novele, ki so izišle poslednjo dobo. Tako zakon z dne 15. novembra 1867, zakoni zoper vlačugarje, zoper obrezuspešenje prisilnih zvršil, zoper uporabo raznesilnih tvarin i. dr. Želeti je zaradi preglednosti, da se te določbe uvrste v kazenski sistem in ga tako popolnijo. V življenji silijo pa tudi mnoge oblike na dan, katere zahtevajo uporabo represivne sile pōtem kazenskega zakona. Opozarjam tu na izrastke, ki se pojavljajo pri konkurzih, pri takozvanih „strajkih“, in na škodljive praktike agentov pri kupčiji na obroke (Ratengeschäfte) i. t. d. Vse to zahteva uredbe po zakonu. Da tem in drugim potrebam ugotovi, predložila je vlada pozno sicer, namreč v predzadnjem letu zakonodavske dobe, načrt kazenskega zakonika.

Občinstvo se je jelo takoj zanimati za novi načrt, a pozdravilo ga je z mešanimi občutki. Očita se novemu načrtu, da je prepis, če ne celo plagijat nemškega zakona. To očitiranje pa ni opravičeno, ker sicer bi se tudi nemškemu zakonu lahko očitalo, da je prepis nekaj let starejših kodifikacij v drugih državah. Vsi novi zakoni namreč snujejo se iz istih načel in imajo

ist sistem; razmere življenja so osobito na evropskem kontinentu skoraj jednake in za jednake razmere zahteva znanstvo in praksa jednaka kazenskopravna določila. Če tudi sedanji načrt ne postane zakon in se v poznejšnji bližnji dobi napravi drugi, imeti bo moral iste principe in ist sistem, kakor tá. Naš načrt pa ni nič novega, to je uže četrti načrt, ki se je predložil zakonodavskim zastopom izza dveh desetletij, odkar si v Avstriji prizadevamo, reformovati kazensko pravo v modernem smislu.

Dne 27. junija 1867 predložil je tedanji minister Komers prvi načrt. Poročilo o tem načrtu ni prišlo v razpravo, ker 1869. leta bil je državni zbor razpuščen. Jednaka usoda zadela je drugi načrt, ki ga je leta 1874. predložil minister Glaser. Tudi poročilo iz leta 1878. o tem načrtu ni prišlo v pretres, ker leta 1879. potekla je državnemu zboru doba. Tretji načrt, predložen leta 1881. od ministra Pražáka, ni se pred poteklo volilno dobo l. 1885. rešil niti v odseku. Bog zná, ali je sedanjemu načrtu drugačna usoda odločena, ali pa bode tudi ta v dveh letih potoval kot makulatura v shrambe državne zbornice! Toda doleti naj ga katera usoda koli, makulatura vender ne bode. Kakor so bili prejšnjim načrtom elaborati starejših odsekov v mnogem oziru merodavni, tako tudi eventuelni poznejšnji načrt ne bode mogel prezirati dela sedanjega odseka.

V stvari sami mi je najprvo omenjati, da novi načrt, tako kakor sedanji zakon, razrejuje kaznjiva dejanja v hudodelstva, pregreške in prestopke, in določa, da so hudodelstva ona dejanja, ki se kaznujejo z več nego petletno državno uječo (Staatsgefängniss) ali s pokorilnico (Zuchthaus) ali s smrtjo, — pregreški pa ona dejanja, ki se kaznujejo z denarno kaznijo nad 300 gld., z državno uječo do 5 let ali z uječo (Gefängniss). Dejanja, ki se kaznujejo z zaporom (Haft) ali z denarno kaznijo do 300 gld., so prestopki.

Poreče se, ta razredba je celo zunanja in nima ničesar opraviti z bistvom kaznivih dejanj. Toda zakonodavstva in kriminalisti se zastonj trudijo, da bi kaznjiva dejanja razdelili po znakih, v stvari sami tičečih. Hudobni naklep, „dolus“ n. pr. ne more biti podloga razredbi, ker za največjo tatvino, recimo, je treba prav takega hudobnega naklepa, kakor za najneznatnejšo tatvino, in mnogotera kulpozna dejanja so veliko kaznji-

vejša, nego marsikatera določna. Kulpozni hudodelstev pač novi načrt, kakor tudi sedanji zakon, ne pozna, a pregreški in prestopki so doložni in kulpozni. Le o prestopkih, kateri so v načrt vsprejeti, da se navajati ta splošni znak, da so prav za prav le dejanja, katera nasprotujejo policijskemu redu in se torej bistveno razlikujejo od prestopkov sedanjega zakona.

Pregreški pa imajo tudi celó drugačno uredbo v sistemu, nego li sedaj. To so ali prvotno in v najtežji kakor najlažji obliki kaznjivega dejanja pregreški, tako n. pr. razžaljenje časti v vseh oblikah, ali pa so navzdolnja gradacija hudodelstev. Tako je n. pr. tatvina ali telesna poškodba v težjih oblikah hudodelstvo, v lažjih in tudi najlažjih pregrešek. Čeprav so manj kaznjiva dejanja tega razreda uvrščena med pregreške, vendar jih ne sodi sodni dvor, kateri je sedaj poklican soditi vse pregreške, ampak sodi jih okrajno sodišče ali posamezni sodnik.

Razredba kaznivih dejanj po kazni, oziroma po kakovosti in visokosti kazni ima pa to prednost, da nikjer v zakonu ni treba nikedar reči, je li to ali ono kaznjivo dejanje hudodelstvo, pregrešek ali prestopok. Spoznati je to po določbi kazni, drugače pa sedanji zakon pri vsakem deliktu posebej izreka, to dejanje je hudodelstvo, to pregrešek, a to prestopok.

Kazni so: smrtna kazen, pokorilnica, državna uječa, uječa, zapor in kazen v denarjih. Pri nekaterih kaznivih dejanjih prisojajo se oškodovancem tudi globe (Geldbussen). Smrtna kazen je jako omejena; postavljena je le za veleizdajo in umor; za veleizdajo pa le, kedar kedo cesarju život ali zdravje poškoduje, ali osobno svobodo vzame ali če započne napad na njegovo življenje; — umor je pa tudi bolj omejen in se deli z ubojem v svoj sedanji obseg, toda denašnji uboj je po načrtu smrtna telesna poškodba.

Najtežja prostostna kazen je pokorilnica, katera je tudi lahko dosmrtna, — toda taka je samo v enem slučaju, namreč pri zlorabi raznesilnih tvarin, če je zaradi nje človek izgubil življenje in je mogel zločinec tak izid uže naprej izprevideti. Sicer sega pokorilnica kakor tudi državna uječa do 20 let, kazen uječe sega največ do 5 let, kazen zapora do dveh mesecev. Najmanj je pokorilnice jedno leto, državne in navadne uječe je jeden dan, zapora 6 ur. Te določbe so važne in koristne zato,

ker krajšajo dikcijo zakonovo. Če je kazen kakemu dejanju n. pr. uječa brez dodatka, spozna se lahko od jednega dneva do pet let, — pokorilnica od jednega do dvajset let, zapor od 6 ur do dveh mesecev. V mnogih slučajih pa je kazen omejena navzgor, določena je n. pr. uječa do treh let, in ravno tako navzdol n. pr. uječa ne pod tri mesece; — v takih slučajih nikakor ne gre višje, pa tudi ne nižje spoznavati kazni, nego je določena.

Kazni se po načrtu večkrat kumulujejo, kupičijo; to dosedaj, razen v nekaterih novejših zakonih n. pr. proti oderuštvi, ni dopuščeno. Načrt pa kumuluje večkrat obligatorno ali fakultativno, in tudi v slučajih, kedar alternuje; n. pr. na dejanje je postavljena uječa ali denarna kazen, — tu je moči kumulovati in spoznati vsake kazni nekoliko.

Posebna oblika kazni je tudi ta, da zakon dopušča pri nekaterih kaznjivih dejanjih, tako pri dovršeni tatvini, goljufiji, izneveri kumulativno denarno kazen in sicer do dvojnega zneska vrednosti, ki jo ima ukradena, prigoljufana, izneverjena reč.

A tudi pri alternativno dopuščenih kaznih ni popolnoma svobodno spoznavati na jedno ali drugo vrsto kazni. Če alternuje n. pr. pokorilnica z uječo, spoznati je na pokorilnico, če dejanje izvira iz zaničljivega mišljenja.

Izpreminjati kazni ni dopuščeno, zato pa so prav tako pogostne alternativne določbe kazni; — le pri političnih deliktih, kedar je postavljena uječa (a ne alternativno s pokorilnico), smeti jo je, če je storilec te ozirnosti vreden, izpremeniti v državno uječo, ki ni drugega, nego „custodia honesta“.

Obtežujočih in zljajšujočih okolnostij, kakeršnih našteva sedanji zakon v §§ 43—47., načrt ne pozna in uporabe izvenredne milosti v bodoče ne bode več. — Zato pa ima načrt močno raztegnene kazenske stavke in daje sodniku zadosti prostora za uvaževanje obtežáv in zljajšáv, da jih vestno preceni in kazen odmeri krivdi primerno, ne da bi bilo treba izvenredne milosti.

V odseku se je tudi o tem živahno razpravljalo, ali bi bilo dopustiti poostrenje kazni ali ne. Načrt iz leta 1878. je odstranil poostrenje, sedanji načrt je pa poostrenje zopet vzprejel. Od jedne strani so se tej naredbi hudo protivili, češ, da se poostrenje ne ujema s človekoljubivimi načeli. Drugih razlogov niso navajali. Toda večini odsekovi so bili drugi razlogi mero-

davni, namreč pogled okoli sebe. Kmet, obrtnik trudita se v potu svojega obraza, da preživita sebe in rodbino, a ko vender večkrat zaslužka ni, še koščka kruha nimata. Zločinec pa naj bi se ne smel postiti, naj bi ne smel na trdem ležati! Če se pomisli, da je delomrznemu potepuhu uječa večkrat zaželeno bivališče proti neugodnostim zimskega časa, morajo potihniti človekoljubivi razlogi. Za hrano ujetnikom je tako vestno skrbnjeno, da bi se celo ne zavedali kazni svoje, če bi ne bilo dopuščeno, prikrajševati jim hrano. Sicer pa poostrenje pri dolgih kaznih ne sme trajati dalje od 5 let.

Omenjal sem prej poleg kazni tudi globe. Globe niso kazni, ampak so odškodnine, katere se priznavajo pri nekaterih kaznjivih dejanjih v povprečnih zneskih do največ 500 gld. poškodovancem. Poškodovanec pa ni zavezan zadovoljiti se s pripoznano globo, ampak sme s civilno pravdo zahtevati večje odškodnine. Če mu jo civilni sodnik prizna, odračuniti mora globo od prisojenega zneska. Ni dvojbe, da je po določbah kazensko-pravdnega reda slabo pomagano tistim, ki trpe gmotno škodo po kaznjivem dejanji, in le pregostokrat se praksa poslužuje pravice, da zavrača zasebnega vdeleženca na civilno-pravdno pot. Znano pa je tudi, kako trnjeva in gostokrat brezvspešna je ta pot. Upati je, da z globami se odpomore temu nedostatku, ker ne bode treba sodniku na drobno računati odškodnine, ampak jo bode prisodil, pretehtajoč vse okolnosti iz ustne in neposredne obravnave, v povprečnem znesku.

Celó novi naredbi sta izpust iz kazni na preklic in pogojni odpust kazni. Naš društveni list je uže pisal o teh novih naredbah načrtovih, hočem jih torej le na kratko tukaj omenjati. Izpust iz kazni je dovoliti smeti kaznjencu, ki je prestal vsaj jedno leto svoje kazni in sta le-te pretekli vsaj dve tretjini. Dopuščen je izpust torej le pri dolgih kaznih in se dovoljuje, če je razvidno, da je kazen poboljševalno vplivala na kaznjenca, in če je upati, da kaznjenev v prostosti ne bode motil javnega reda, nego vedel se po zakonih. Ako je to upanje opravičeno, dovoli minister pravosodja izpust, zaslišavši kazensko komisijo; on ga tudi prekliče, če kaznjenev zaupanja ni opravičil, in prestatu mu je za časa izpusta ostali del kazni. S to naredbo postane odveč pogosta uporaba cesarskega pomiloščenja in to, da

je izpust in preklie položen v roke ministrove, daje poroštvo, da se bode postopalo po jednotnih in enakih načelih.

Pogojni odpust kazni ali odložena izvršitev kazni je pa naredba, ki jo dosedaj pozna le belgijski zakon, in ta še le jedno leto. Pogojni odpust kazni lahko dovoli sodišče (vsake vrste), kedar so dani posebni oziri, če obsojenec ne zapade več nego 6 mesečni kazni na prostosti, če ni bil še zaradi hudodelstva ali pregreška kaznjen in če se ne spozna na nekatere nasledke obsodbe, na katere je spoznati, sosebno če izvira kaznjivo dejanje iz nepoštenosti, nesramnosti in sličnih nagibov. Pogoj pa je, da obsojenec v dobi, odločeni od sodišča in trajajoči največ 3 leta, ne zakrivi hudodelstva ali pregreška. Če zakrivi jedno ali drugo, izvrši se kazen, ki se je bila pod tem pogojem odložila. Pogojni odpust kazni se snuje iz pravičnega načela. Vsakedor je uže katerikrat lahko rekel, da je obsojenec prestal s preiskavo in obtožbo ter obravnavo več muke in kazni, nego drug zločinec prestavši kazen sólo. Dovoljuje se pa odpust le pri kratkih kaznih in takim obsojencem, ki še niso bili kaznjeni. Kratke kazni ne kažejo poboljševalnih učinkov, nego narobe večkrat človek, ki se je v prvič pregrešil proti zakonu, celo pohujšan pride iz kratke kazni in morálna njegova zavest je ugonobljena.

Z obsodbo so spojeni čestokrat častni nasledki. Te imamo tudi sedaj, a po načrtu se v marsičem razlikujejo od sedanjih.

Obligatorno nastopi prikratba državljanskih pravic pri obsodbi v smrt ali pokorilnico; pri obsodbi v uječo smeti je le v nekaterih slučajih spoznati na to prikratbo. Plemstva ne vzame obsodba, pač pa, kakor sedaj, akademiški čin, vender s tem ni izgubljena pravica izvrševati poklic, kateri je združen z akademskim činom. Če se spozna pri uječi na častne nasledke, sme sodišče po svoji razsodnosti nekatere nasledke izvzeti, ti torej ne zadenejo obsojenca.

Marsikaj drugače ureja načrt tudi dobo ali starost zločincev. Doba do izpolnjenega 12. leta, sedaj do 10. leta, je brez kazni, — od 12. do izpolnjenega 18. leta je presojeti, je li storilec spoznal kaznjivost svojega dejanja. Če se temu pritrdi, priznati mu je kazen, toda drugačno nego doraslim. Na pokorilnico ni spoznavati nikedar, ampak na uječo; n. pr. če je zločinec zakrivil dejanje, katero se pokori s smrtjo, priznavati mu je uječo

od 3—20 let. Tu je, mimogredoč omenjam, jeden slučaj, da traja uječa nad 5 let, čeprav v obče po zakonu ne traja dalje. Tudi ni sodnik vezan na najnižje meje. Če je n. pr. na dejanje postavljena uječa ne pod 6 meseci, ta meja za storilca pod 18. leti ne velja, ampak gre se pri njem lahko do občne najnižje meje, ki znaša pri uječi jeden dan. V spomin mi prihaja kazenski slučaj, ki se je pred nekoliko dnevi obravnaval tu v Ljubljani; na njem hočem razjasniti uporabo novih določil. V 15. letu stoječ deček je oskrnil 8-letno deklico. Po sedanjem zakonu je spoznati na težko uječo, katera je ekvivalentna s pokorilnico, od 1—5 let; spoznalo se je, uvažajoč vse olajšalne okoliščine, mislim, na 3 mesece težke uječe. Takšno dejanje je kazniti po načrtu s pokorilnico do 5 let ali z uječo ne pod 6 meseci. Ta deček je bil brez dvojbe duševno toliko razvit, da je izprevideval kaznjivost svojega dejanja, torej mu je priznati kazen. Na pokorilnico pa ni smeti spoznati in navzdolnja meja, uječa ne pod 6 meseci, ne obvezuje v tem slučaju, — čeprav sicer ne gre nikedar spoznavati pod najnižjo mero —, in naš zločinec prejel bi tudi po novem zakonu po dolgotrajnosti približno jednako kazen 3 mesecev, toda uječe, a ne pokorilnice.

Sedaj toliko važna doba izpolnjenih 14 let je še v načrtu, toda le pri kaznivih dejanjih proti npravnosti in štiti deklice pod to dobo proti oskrnbi.

Pomenljiva je tudi doba 16 let. Če kedo spolno neomadeževano dekle, ki ni še izpolnila 16 let, zapelje k telesnemu združenju, zapade kazni, če to zahtevajo roditelji ali zastopnik zapeljank. Ta določba ni bila članom odseka doumna in želelo se je pojasniti od vlade. Vladni zastopnik je navajal, da v tej določbi tiči nekoliko varstva proti socijalnim nadlogam. Iz tovarniških krajev se sosebno gosto slišijo pritožbe, da mlade deklice niso varne pred pohotnostjo možkih v tovarnah nameščenih in da ti celo svoj vpliv uporabljajo, da pripravijo dekleta za svoje ugodnosti. To utemeljenje je napotilo odsek, da je za določbo glasoval. Zanimivo je: če načrt postane zakon in poleg tega še dalje velja sedanji vojniški kazenski zakon, ki te določbe nima, imeli bomo tu nekak „privilegium militare“.

(Konec prihodnjič.)

